

Η αρχή της μη επαναπροώθησης σε συνθήκες μαζικών εισόδων

Βασίλειος Στ. Παπαδόπουλος

Δικηγόρος, Πρόεδρος ΔΣ Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες

Εισαγωγικά

Το παρόν άρθρο θα ασχοληθεί με την τήρηση της αρχής μη επαναπροώθησης, σε διεθνές και ιδιαίτερα σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, υπό το φως της πρόσφατης νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία ενίοτε έχει αναφερθεί ως στροφή στη νομολογία του ως προς την απαγόρευση των ομαδικών απελάσεων, καθώς και ως προς την τήρηση των διεθνών υποχρεώσεων μιας χώρας, έναντι αλλοδαπών που επιχειρούν είσοδο σε μια χώρα, σε μαζικούς αριθμούς.

Όπως θα καταδειχθεί, το ζήτημα δεν είναι καινοφανές, έχει απασχολήσει από το παρελθόν τους συντάκτες της Σύμβασης της Γενεύης για τη Νομική Κατάσταση των Προσφύγων, που αποτέλεσε ίσως το πρώτο κείμενο διεθνούς δικαίου που απένειμε ατομικά δικαιώματα σε αλλοδαπούς, οι οποίοι δεν διαθέτουν κανένα δεσμό με το κράτος από το οποίο αξιώνουν προστασία¹.

Η εγκαθίδρυση της αρχής μη επαναπροώθησης

Η αρχή της μη επαναπροώθησης στη σύγχρονη εποχή διαμορφώθηκε τον 19ο αιώνα, αρχικά ως εξαίρεση στην υποχρέωση έκδοσης όσων διώκονταν για πολιτικούς ή θρησκευτικούς λόγους, στις σχετικές συμφωνίες έκδοσης μεταξύ κρατών που συνάπτονταν. Μετά κάποιες πρώτες αποκρυσταλλοποιήσεις της έννοιας, πρώτη σαφής και γενικής ισχύος διατύπωση της απαγόρευσης επιστροφής των προσφύγων στη χώρα καταγωγής τους, βρίσκεται στην Σύμβαση του 1933 για το Διεθνές Καθεστώς των Προσφύγων της Κοινωνίας των Εθνών². Ήδη από την πρώτη αυτή διατύπωση, η σχετική απαγόρευση δεν αφορούσε μόνο

την απαγόρευση επιστροφής αλλά και την ίδια την άρνηση εισόδου στη χώρα ασύλου³.

Παρά τις επαναλήψεις της διατύπωσης της αρχής, στις συμφωνίες για τους πρόσφυγες από τη Γερμανία του 1936 και 1938, η αρχή δεν σχηματοποιήθηκε παρά μόνο με τη Σύμβαση του 1951 για τη Νομική Κατάσταση των Προσφύγων. Η εμπειρία της άρνησης εισόδου των Εβραίων που διώκονταν από τη ναζιστική Γερμανία και της περιφοράς τους ανά τις χώρες για να βρουν προστασία, οδήγησε στη συνειδητοποίηση ότι χωρίς να προστατεύεται η είσοδος των προσφύγων σε μια χώρα, όταν αυτοί φθάνουν στα σύνορά της, η προσφυγική προστασία θα ήταν αυθαίρετη και εν τέλει διακριτική, βασιζόμενη στην ευχέρεια αποδοχής εισόδου των κρατών στα οποία απευθύνονταν οι πρόσφυγες και της διεθνούς συνεργασίας για επανεγκατάσταση σε κάποια περισσότερο ασφαλή χώρα, η οποία θα ήταν πάντα αποσπασματική και επιλεκτική.

Έτσι με το άρθρο 33 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 διατυπώθηκε η αρχή της απαγόρευσης απέλασης ή επαναπροώθησης, "καθ' οιονδήποτε τρόπον, προσφύγων, εις τα σύνορα εδαφών ένθα η ζωή ή ελευθερία αυτών απειλούνται δια λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων." Οι επιφυλάξεις κρατών στην αναγνώριση ατομικού δικαιώματος ασύλου όσο και διαφύλαξης της εθνικής κυριαρχίας τους σε περιπτώσεις απειλής της ασφάλειας της χώρας, καθώς και οι ανησυχίες τους για τις υποχρεώσεις τους με βάση τη Σύμβαση σε περιπτώσεις μαζικών αφίξεων, οδήγησε στην προσθήκη δεύτερης παραγράφου στο άρθρο 33 της Σύμβασης, όπου επιφυλάσσεται η δυνατότητα άρσης της απαγόρευσης αυτής όταν πρόσφυγας, "δια σοβαράς αιτίας, θεωρείται επικίνδυνος εις την ασφάλειαν της χώρας ένθα ευρίσκεται ή όστις, έχων τελεσιδίκως καταδικασθή δι' ιδιαίτερως σοβαρόν αδίκημα, αποτελεί κίνδυνον διά την Χώραν."

Το ζήτημα συναρτάται άμεσα με τις περιπτώσεις μαζικών αφίξεων, όπου ο διαχωρισμός μεταξύ προσφύγων και όσων δεν δικαιούνται διεθνούς προστασίας, ούτε προφανής είναι, ούτε και πρακτικά ευχερής. Τούτο καθώς, εφόσον δεν

1. Χαρακτηριστικά ο Guy Goodwin-Gill αναφέρει ότι ο πρόσφυγας στο διεθνές δίκαιο καταλαμβάνει ένα νομικό χώρο που οριοθετείται από τη μια μεριά από την αρχή της κρατικής κυριαρχίας και τις συναφείς αρχές της εδαφικής υπεροχής και της διατήρησης της κρατικής ακεραιότητας και από την άλλη από επιτακτικές ανθρωπιστικές αρχές που συνάγονται από το διεθνές δίκαιο και από διεθνείς συμφωνίες G. Goodwin-Gill and J. McAdam, *The Refugee in International Law*, Oxford University Press (2007) σ. 1.

2. Άρθρο 3 της Σύμβασης, με την εξαίρεση της εθνικής ασφάλειας ή της δημόσιας τάξης.

3. Βέβαια ήδη από τις 8 μόνο χώρες που επικύρωσαν τη Σύμβαση, τρεις εξ αυτών διατύπωσαν επιφυλάξεις για την διατήρηση του κυριαρχικού τους δικαιώματος απέλασης.